

1870'erne var Gladstone »Little Englander«. Hadet mellem disse to mænd, der hos begge antog patologisk karakter, er næsten tilstrækkeligt til at forklare Disraeli som imperialist, og det er udenrigspolitisk lige så umuligt at finde en langsigtet politik hos ham, som det er indenrigspolitisk. Det er imidlertid tydeligt at Blake ikke er på hjemmebane, når han beskæftiger sig med udenrigspolitik, og det er vanskeligt at tage hans vurdering af Disraeli som Bismarcks diplomatiske jævnbyrdige helt højtideligt, selv om han fører Bismarck selv som vidne for sin påstand: »Der alte Jude, das ist der Mann«. Hans behandling af Berliner kongressen og dens problematik røber, at han ikke er fortrolig med baggrunden for Bismarcks forsøg på at optræde som ærlig mægler.

»Disraeli never was a grave statesman« er Blakes konklusion, med tilføjelsen »perhaps this was why he was so often in opposition and so seldom in power«. Det er måske også derfor man trods alt efter læsningen af Blakes bog stadig ikke føler sig i stand til at forklare, hvori Disraelis storhed egentlig bestod. At han var en formidabel parlamentariker er ubestrideligt, at hans veltalenhed og vid, hans excentricitet og hans byronske manerer gør ham til en spændende personlighed er givet. Men det er vist lige så givet, at han var uden noget egentligt politisk ståsted, at han var gennemført opportunist. Som premierminister var han uden planer og ofte usikker og rådvild, måske i virkeligheden mere optaget af magtens ydre attributter end af magten selv. Uden Disraeli ville engelsk politik i det 19. århundrede have været en mere grå affære, men den ville næppe have formet sig væsentlig anderledes. Man får indirekte af Blakes bog den fornemmelse, at Disraeli til syvende og sidst blot var det engelske aristokratis villige hofnar, tålt, fordi han forekom uundværlig, men alligevel undværlig, fordi han var tom.

JOHNY LEISNER

PAUL SMITH: *Disraelian Conservatism and Social Reform. Studies in Political History*. London, Routledge & Kegan Paul, 1967. ix + 358 s. 60 sh.

Hvorfor overlevede det engelske konservative parti de mange økonomiske og sociale omkalfatringer, der har ramt det engelske samfund siden Liverpools langlivede kabinet i begyndelsen af det 19. århundrede? Hvordan kan det være, at »the Tory or Conservative party furnishes a classic case of succesful adaption to a changing environment«, når på kontinentet så mange af de konservative partier faldt samtidig med det feudalt-aristokratiske samfund, hvis eksponenter de var?

Denne problemstilling er udgangspunktet for Paul Smiths analyse af den konservative socialpolitik 1866-80, altså stort set i den periode, da Disraeli var partiets leder, og derfor kommer fremstillingens videre forløb på mange måder til at forme sig som et opgør med myten om Disraeli som tory-demokrat. Smith kan lige så lidt som fx. Blake acceptere Dizzy som den konsekvente talsmand for konservatismen som »the national party«, der ved at tale arbejderne sag skulle forene de to nationer og bringe whiggernes snævre klassebestemte oligarki til ophør. Han betoner de disraeliske ideers principielle irrationalitet og mangel på sammenhæng: »Original and bizarre, brilliant and meretricious, fanciful and vulgar,

mingling the true coin with the false, like the man himself, their value lies in insights, not in conclusions. They are a personal extravaganza, not an intellectual system. Their author »believed« in them as an artist in the artifact, not as a mathematician in the theorem«. Smith erkender, at det engelske konservative parti altid siden 1867 har formået at fastholde en del arbejderstemmer, måske bl. a. i kraft af Disraeli-myten, men han betoner og argumenterer overbevisende for, at den koalition, der efter 1867 – Smith vil i modsætning til Blake snarere lægge det afgørende skel her end i 1886 – gengav konservatismens dens gamle styrke, essentielt var den peelske alliance mellem »the landed and the commercial property«. Derfor måtte det i 1870'erne p. gr. a. den økonomiske krise på ny aktuelle condition-of-the-people-spørgsmål snarere sætte en afværgereaktion end en reformimpuls igang hos de konservative.

Man kan ganske vist spore en paternalistisk tradition over for arbejderne hos visse konservative som fx. Shaftesbury og Oastler, og partiets kerne af mindre landaristokrater kunne i perioder vindes for en aktiv fabrikslovgivning, fordi en sådan kunne genere de bycentrerede whigger og radikale, men deres sympati for arbejderne var snæver og klart taktisk afgrænset. En diskussion af landarbejdernes vilkår betragtedes som utilladelig, og en reform af arbejderens forhold i kulminerne vendte selv Disraeli sig imod, fordi en række af partiets støtter bl. landaristokratiet var mineejere. Og hævder Smith: »Paradoxically, it was the second Reform Act of 1867, at first sight the coup by which Disraeli committed his party to the pursuit of »Tory Democracy« that in the long run did the most to establish the conditions necessary for the assimilation of the bourgeoisie. While it gave the urban working class man a substantial instalment of political power, and made the consideration of working class interests vital to politicians, it intensified the pressures and fears which tended to drive the elements of the middle class into the Conservative party, as the only reliable agency of resistance to the advance of Radicalism and labour«.

Smith må derfor afvise, at der bag den omfattende konservative sociallovgivning specielt 1874–76 lå nogen udarbejdet konservativ ideologi. Der var tale om »semi-enforced responses« på uafviselige udfordringer; de konservative gik ikke længere end absolut nødvendigt, og i en række tilfælde ikke langt nok; de byggede ofte på forlæg fra de liberale forgængere eller på udkast udarbejdede af parti-neutrale eller neobenthamitiske embedsmænd. Kun arbejderloven af 1875 kan siges at gå videre end hvad øjeblikket krævede, og netop denne lovs genesis er dunkelt oplyst, især hvad angår Disraelis eventuelle betydning som inspirator.

Smiths bog er en særdeles velargumenteret og veldokumenteret fremstilling, og dens væld af detaljer gør den til en udmærket håndbog i tidens hele socialpolitik. Men dens største værdi ligger i, at den definitivt har – eller ihvertfald bør have – aflivet begrebet »Disraelian Conservatism« ved at have dokumenteret, at Disraeli, da han i 1870'erne havde ledelsen af de konservative og deres regering, reelt var talsmand for Peels politik.

JOHNY LEISNER